

Катерина Близнюк

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ОДИНИЦІ НЕГАТИВНОЇ СЕМАНТИКИ У СТРУКТУРІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ «ПАТРІОТИЗМ», «PATRIOTYZM» І «PATRIOTISM»

У статті досліджено особливості функціонування лексем із негативною семантикою в лексико-семантичних полях «патріотизм». Виявлено їхню належність до мікрополів «націоналізм». Проаналізовано склад і семантику цих мікрополів, визначено спільне й відмінне в українській, польській та англійській мовах.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, семантичне мікрополе, лексема, сема, ядро, периферія.

The article investigates the peculiarities of the functioning of lexemes with negative semantics in the lexical-semantic fields of «nampiomизм», «patriotyzm» and «patriotism». Their belonging to the microfields of «націоналізм», «nacjonalizm» and «nationalism» was revealed. The composition and semantics of these microfields are analyzed, similarities and differences in Ukrainian, Polish and English languages are determined.

Keywords: lexical-semantic field, semantic microfield, lexeme, seme, core, periphery.

Аналізуючи склад і структуру лексико-семантичних полів «патріотизм», «patriotyzm» і «patriotism» попри переважно позитивну семантику їхніх елементів, ми зафіксували групи одиниць на позначення негативних за своєю сутністю переконань, дій, позицій, ідеологій. Елементи усіх 3 полів було розділено між 9 мікрополями (у кожному). Одиниці з негативною семантикою проявляють значеннєві зв'язки з компонентами усіх цих мікрополів, але їхнє скупчення спостерігаємо в мікрополях «націоналізм», «nacjonalizm» і «nationalism».

Формування сучасної семантики лексем на позначення патріотизму й націоналізму відбувалося приблизно паралельно й пов'язане з періодом між XVII ст. та XVIII ст. Поштовхом до остаточного

однослівного оформлення багатьох понять суспільно-політичної сфери, патріотизму й націоналізму зокрема, стала Велика французька революція [2, с. 36]. Зв'язок між цими поняттями є очевидним, але попри свою близькість патріотизм і націоналізм не є тотожними. Однією з підстав для цього твердження є спрямованість націоналізму на протиставлення «своїх» як кращих і «чужих» як гірших, на відміну від патріотизму, що концентрується на «своїх».

Семантичне мікрополе «націоналізм» як структурну частину лексико-семантичного поля «патріотизм» формують 31 лексема і 144 семи. Ядро мікрополя наповнюють лексеми *націоналізм, фашизм, нацизм, шовінізм, расизм, патріотизм, апартеїд, великодержавництво, ксенофобія, сепаратизм*. Периферійна зона мікрополя сформована одиницями: *гнів, злість, вождизм, ненависть, пригноблення, неприязнь, джінгоїзм, гітлеризм, сегрегація, ворогування, ворожість, ворожнеча, гніт, переслідування, пригнічення, нелюбов, немилість, антагонізм, антипатія, відраза, огида*. Найчастотніші семи: 'ворожнеча', 'політика', 'ненависть', 'реакційний', 'буржуазний', 'національний', 'ворожість', 'неприязнь', 'країна', 'шовінізм', 'інтерес', 'народ', 'інший', 'сильний', 'недоброзичливість', 'пригноблення', 'ідеологія', 'расовий', 'державний', 'расизм', 'диктатура', 'знищення', 'розпалювання', 'неприхильність', 'огида', 'відраза', 'утиск', 'німецький', 'фашизм', 'течія', 'капіталістичний', 'криза', 'агресивний'. Семантика компонентів мікрополя вказує на інтенсивні, часом агресивні та жорстокі дії, переконання, почуття, позиції. Таке ставлення до поняття націоналізму закладали ідеологи СРСР, тому у свідомості багатьох українців воно викликає негативні асоціації: «Іноді навіть слова *націоналізм, націоналіст* звучать майже як лайка» [3, с. 98]. Утім, на думку Р. Сердеги ідеологему *націоналізм* «не можна трактувати

однозначно негативно, бо, по суті, націоналізм є любов'ю до Батьківщини, почуттям та розумінням, як окремою особистістю, так і спільнотою, належності до нації, їхнім свідомим й інтенсивним прагненням піднести культуру, добробут, державність своєї нації, але й витлумачувати його однозначно позитивно також не можна через ті крайні та надмірні форми націоналізму, які часто не усвідомлено, а іноді й штучно ототожнюють із ним самим узагалі, закріплюючи за цією ідеологемою негативний смисловий відтінок» [3, с. 102]. В. Карпенко називає націоналізм позитивним явищем і наголошує, що негативна оцінка часто зумовлена помилковим ототожненням його із шовінізмом чи нацизмом [1, с. 10].

В еквівалентному семантичному мікрополі «nacionalizm» сучасної польської мови функціонують 32 лексеми і 139 сем. Ядро мікрополя формують слова: *nacionalizm, szowinizm, faszyzm, rasizm, nazizm, hitleryzm, apartheid, dyskryminacja, lekceważenie, ważność*. Периферія поля складається із таких лексем: *natywizm, separatyzm, pogarda, uprzywilejowanie, ideologia, patriotyzm, segregacja, suwerenność, antysemityzm, wyższość, niezależność, wyniosłość, niechęć, nienawiść, supremacja, panowanie, górowanie, ksenofobia, dominacja, przewaga, pierwszeństwo, protekcyjność*. До найчастотніших сем належать: 'wyższość', 'przewaga', 'polityka', 'własny', 'naród', 'społeczny', 'rasowy', 'państwo', 'religijny', 'inny', 'ideologia', 'niechęć', 'grupa', 'dominacja', 'doktryna', 'dyskryminacja', 'faszyzm', 'nacionalizm', 'nazizm', 'wartość', 'suwerenny', 'partyjny', 'przekonanie', 'antysemityzm', 'wrogość', 'pogarda', 'panowanie', 'lekceważenie', 'górowanie', 'zwierzchnictwo'. Семантика елементів мікрополя «націоналізм» у польській мові має меншу негативну спрямованість, переважають компоненти значення домінування, панування, вищості. Як і в попередньому мікрополі

маємо причини до таких дій і ставлень: расову, релігійну, поділ на своїх і чужих членів групи, держави, націях.

Складниками семантичного мікрополя «nationalism» є 37 лексем і 199 сем. Ядерну зону мікрополя формують лексеми *nationalism, chauvinism, racism, segregation, jingoism, preference, discrimination, arrogance, prejudice, partiality, aggression, apartheid, privilege, favoritism*. На периферії мікрополя перебувають лексичні одиниці: *fascism, Nazism, superiority, advantage, bias, predominance, lordliness, domination, preoccupation, nativism, nepotism, supremacy, cronyism, prepossession, patriotism, racialism, ascendancy, predilection, separatism, xenophobia, preconception, Hitlerism, parti pris*. Найчастотнішими семами мікрополя є 'people', 'other', 'state', 'power', 'better', 'group', 'race', 'favor', 'unfair', 'prejudice', 'superiority', 'your', 'own', 'country', 'more', 'quality', 'principle', 'political', 'separate', 'right', 'partiality', 'treatment', 'predominance', 'supremacy', 'difference', 'discrimination', 'special', 'advantage', 'idea', 'preconceived', 'opinion', 'liking', 'government', 'control', 'behavior', 'important'. Одиниці мікрополя націоналізм в англійській мові референціюють значення вищості й дискримінації, але для них характерним буде наголошення на помилковості суджень, упередженості, фаворитизмі. Тобто знову, порівняно з українською мовою, маємо нижчий градус агресії.

Переважно негативні за своїми наслідками дії, вчинки, позиції, переконання, ідеї референціюють елементи мікрополів «націоналізм», «nacionalizm», «nationalism», що засвідчує істотну відмінність між патріотизмом і націоналізмом. Хоча ці два поняття можуть бути близькими, патріотизм все ж більше орієнтований на членів власної спільноти, любов до них, відданість їм, дбання про їхні добробут і щастя. Натомість для системи цінностей націоналізму важливе

протиставлення «своїх» як кращих, а тому вартих любові й поваги, та «чужих» як гірших. Семантика елементів мікрополя «націоналізм» відображає огиду, відразу, неприязнь, ворожнечу, утиски, знищення, гноблення, диктатуру як головні характеристики відповідного поняття. Натомість лексеми, що входять до складу мікрополя «nacionalizm», референціюють поняття вищості, переваги, зверхності, зневажання, дискримінації, панування і ворожнечі. Елементи мікрополя «nationalism» вказують на несправедливість і упередженість відповідних позицій чи почуттів, а також на дискримінацію, вищість, виокремлення і привілеювання.

Література

1. Карпенко В. О. Інформаційна політика та безпека. К. : Нора-Друк, 2006. 320 с.
2. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: Монографія. К. : Либідь, 1999. 352 с.
3. Сердега Р. Л. Семантичний аналіз ідеологем суспільно-політичної сфери (нацизм, націоналізм, расизм, фашизм, шовінізм) // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2011. № 963. Сер. : Філологія. Вип. 62. С. 98–103.